

Ks. STANISŁAW ADAMCZYK — KUL

NOWOCZESNA A TOMISTYCZNA PROBLEMATYKA PRZYCZYNOWOŚCI

Zasadniczą problematyką przyczynowości pozostanie zawsze nie tyle fakt istnienia przyczyn, ile raczej związana z nim sama istota wyrażona w definicji.

Starożytność i średniowiecze zasadniczo nie kwestionując samej przyczynowości, nie poczyniły jednak większych wysiłków, by sprecyzować jej naturę. Nawet Arystoteles nie pokusił się o to.

Dlatego nic dziwnego, że w czasach nowożytnych podsuwano pod nazwę przyczyny częstokroć treść niezgodną z rzeczywistością. Jeżeli już kartezjanizm, a za nim konceptualizm przesunął zasadę przyczynowości do odwiecznych prawd, czy form wrodzonych naszemu rozumowi, to wzmagający się od XVIII w. empiryzm i pozytywizm sprowadzając do prostego następstwa zjawisk czasowych zniszczył w zarodku samo pojęcie przyczynowości. Do ograniczenia bodaj zasięgu działania przyczynowego, choć inną drogą dochodzą w ostatnich dziesiątkach lat zwolennicy nauk przyrodniczych, zwłaszcza fizycy.

Na tle krytycznej oceny tych opinii zarysowują się coraz wyraźniej określenia dane przez scholastyków, z których na pierwszy plan wybija się: *Causa a scholasticis bene multis definitur principium per se influens esse in aliud*. Tego rodzaju jednak definicja przyczyny pochodzenia suarezjańskiego nie wytrzymuje krytyki wobec definicji, którą w duchu arystotelesowsko-tomistycznym należałoby — moim zdaniem — podać jako pryncypium wewnętrznie wpływające na powstanie istnienia czegoś innego.

Z tak określonej przyczynowości wypływa konieczny związek zależności skutku od przyczyny. Św. Tomasz ujmuje to w słowach: *Proprie causa dicitur ad quam de necessitate sequitur aliquid* (De Malo, q. 3, a. 5 ad 3). W ten sposób św. Tomasz odgranicza się od wszelkiego indeterminizmu przyczynowego tak w makrokosmosie jak i w mikrokosmosie. Należy bowiem zaznaczyć, że tego rodzaju determinizm ontologiczny nie wyklucza indeterminizmu fizycznego. Może się bowiem zdarzyć, że — jak to wyjaśnia Selvaggi SJ w artykule sprawozdawczym *Causalità e determinismo nella recente letteratura* („Gregorianum“, 1957) —

jakaś rzeczywistość materialna sama w sobie może posiadać różnice ontyczne, które zasadniczo będąc wyjęte spod możliwości jakiejś definicji operatywnej, nie mogą być poddane fizycznemu badaniu. Otóż takie dwa byty materialne, choć ontycznie różniące się między sobą, byłyby między sobą jednak fizycznie identyczne, a zatem w ich działaniu występowałyby determinizm ontyczny a najwyżej indeterminizm fizyczny. Bo oto niektórzy z współczesnych fizyków i to zdobywców nagrody Nobla, jak Einstein, Schrödinger zaczynają skłaniać się do uznania pełnego, a więc i fizycznego determinizmu nawet w mikrokosmosie (por. art. Einsteina *Einleitende Bemerkungen über Grundbegriffe*, wyd. 1953 w dziele zbiorowym ku czci Ludwika de Broglie).

W ten sposób przyczynowość, która cieszy się bezwzględną powszechnością w dziedzinie metafizyki zaczyna nabierać znaczenia również w dziedzinie fizyki.